

Смирнов Максим Іванович

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу,
детективної та оперативно-розшукової діяльності*

Національного університету «Одеська юридична академія»

**ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕЯКИХ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОВАДЖЕННЯ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ, СЛІДЧИХ
(РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ТА СУДОВОГО ЗАСІДАННЯ У РЕЖИМІ
ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ**

Використанню відеоконференції при збиранні та перевірці доказів у кримінальному провадженні, присвячені ст.ст. 232, 336 та 567 КПК. Якщо ст.ст. 232 та 336 КПК регламентують використання відеоконференції у національному кримінальному провадженні не ускладненому іноземним елементом, то ст. 567 передбачає впровадження відеоконференції у сферу міжнародної правової допомоги.

Відеоконференція є однією із процесуальних форм використання інформаційних технологій у кримінальному провадженні та позначає захід, учасники якого територіально віддалені один від одного, а тому спілкування між ними відбувається з використанням технічних засобів зв'язку, що забезпечують передачу зображення і звуку в режимі реального часу.

Розглядаючи питання про співвідношення відеоконференції з переважною більшістю засад кримінального провадження, можна дійти висновку, що ці відносини складаються таким чином, що говорити про будь-яке їх порушення, власне кажучи, не доводиться. Багато засад взагалі «не відчують» на собі впливу відеоконференції і продовжують діяти так, як і при традиційному порядку проведення процесуальних, слідчих (розшукових) дій та кримінального провадження в цілому. Однак є засади судочинства, відношення яких до відеоконференції потребує більш докладного вивчення. До їх числа необхідно віднести засаду безпосередності дослідження доказів.

Саме з позиції засади безпосередності дослідження доказів застосування відеоконференції у кримінальному провадженні при проведенні процесуальних дій найбільше піддається критиці. Це пояснюється тим, що процесуальний порядок проведення процесуальних, слідчих (розшукових) дій та судового засідання у режимі відеоконференції має деякі особливості, що відрізняють його від традиційного порядку. Тому на перший погляд може здаватися, що застосування відеоконференції впливає на засади судочинства та суперечить деяким з них.

Слід нагадати, що у розумінні засади безпосередності дослідження доказів під впливом сучасних потреб правоохоронних та судових органів в ефективному досудовому провадженні та судовому розгляді відбулися помітні зміни, що підтверджують сучасні тенденції, пов'язані з певним об'єктивним обмеженням безпосередності дослідження доказів у кримінальному процесі. Законодавець не може не враховувати обставини, що обумовлюють необхідність зробити винятки з цього правила. Хоча засада безпосередності є основною у кримінальному провадженні, її реалізація щодо всіх без винятку процесуальних, слідчих (розшукових) дій, пов'язаних зі збиранням і дослідженням доказів, на усіх без винятку стадіях кримінального процесу неможлива.

Вважаємо, що використання відеоконференції у кримінальному судочинстві припускає ще більшою мірою розширити тлумачення засади безпосередності дослідження доказів.

Дійсно, порядок проведення процесуальних, слідчих (розшукових) дій та судового засідання у режимі відеоконференції має деякі особливості, що відрізняють його від загального порядку. На цій підставі деякі роблять помилкові висновки, що це відмінні один від одного самостійні процесуальні порядки. Однак засади кримінального провадження ті самі, як для традиційного порядку проведення процесуальних, слідчих (розшукових) дій та судового засідання, так і для порядку з використанням відеоконференції. Відмінність полягає лише в тому, що при проведенні процесуальних, слідчих (розшукових) дій та судового засідання в режимі відеоконференції деякі засади кримінального провадження

під впливом таких факторів, як швидкість, простота, процесуальна економія видозмінюються, при цьому не втрачаючи свого процесуального характеру. Наприклад, виключення характерні для процедури із використанням відеоконференції у сфері міжнародного співробітництва, вводяться з метою максимального прискорення, можливого здешевлення і спрощення порядку надання міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні. Надання (отримання) міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні з використанням відеоконференції набуває таких якостей, як швидкість, ефективність, процесуальна економія, що дозволяє значно прискорити виконання міжнародних слідчих (судових) доручень, наприклад за необхідності одержання показань від осіб, що перебувають на території іноземної держави. Застосування відеоконференції при проведенні процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження дозволяє учасникам «бути присутніми» під час судового засідання не перебуваючи безпосередньо у приміщенні суду, використовуючи термінали, які розташовані в інших приміщеннях.

Порядок проведення слідчих (розшукових) дій, судового провадження у режимі відеоконференції має деякі особливості. Так, наприклад, в умовах спілкування за допомогою відеоконференції необхідно переконатися, що ніщо не перешкоджає особі вільно давати показання, заявляти клопотання, надавати докази тощо. Ця обставина має суттєве значення для допустимого використання в національному кримінальному процесі доказів, отриманих за допомогою відеоконференції. Проведення допиту за допомогою відеоконференції повинно бути організоване таким чином, щоб було видно не тільки допитуваного, але і все приміщення, у якому відбувається допит, а також всіх осіб, що приймають участь або присутні при допиті, з метою спостереження за їхньою реакцією на конкретні показання або поставлені питання.

Сучасні технології відеоконференції дозволяють бачити не тільки учасника процесуальної дії, але і все приміщення, в якому він перебуває, що дозволяє уникнути так званого впливу «поза кадром».

При проведенні допиту особи за допомогою відеоконференції деякі труднощі викликає встановлення психологічного контакту з допитуваним, а його встановлення є важливою складовою ефективності слідчої (розшукової) дії. При проведенні вербальних слідчих (розшукових) дій із застосуванням відеоконференції знижується рівень комунікативного контакту з його учасником, оскільки важливо одержати особисте, безпосереднє враження від допитуваного, важливі всі нюанси його поведінки під час давання показань. Ця обставина зумовлена відсутністю безпосереднього спілкування суду, прокурора або слідчого з учасником слідчої (розшукової) дії (тобто віч-на-віч) і технічною складністю передачі всього обсягу інформації, створення сприятливої для спілкування атмосфери відповідної дії. Зниження рівня комунікативного контакту із застосуванням відеоконференції не слід розглядати як перешкоду для використання відеоконференції. Вона виступає технічним посередником між учасниками слідчої (розшукової) дії і передбачає мінімум впливу на безпосереднє враження від допитуваного, не створює нездоланного бар'єру для ефективної комунікації.

Безпосередність дослідження доказів є основною умовою проведення процесуальних, слідчих (розшукових) дій та судового провадження у режимі відеоконференції, оскільки порядок їх проведення здійснюється у віддаленій «присутності» обвинувачуваного, потерпілого, свідка та інших осіб, які безпосередньо сприймають хід і результати процесуальної, слідчої (розшукової) дії або судового розгляду. Хід і результати слідчої (розшукової) дії, проведеної у режимі відеоконференції, відображається як у пам'яті присутніх і тих осіб, що приймали участь у її проведенні, так і одержує певну фіксовану форму за допомогою технічних засобів відеозапису.

Факт перебування підсудного, потерпілого, свідка, експерта або іншої особи у приміщенні суду або іншому місці проведення процесуальної дії суттєво не впливає на здатність суду, прокурора або захисника відрізнити правдиві показання від неправдивих. Суд, отримуючи показання у режимі відеоконференції, може враховувати практично всі нюанси поведінки, які

виявляються при особистому спілкуванні, тому використання відеоконференції цілком узгоджується із засадою безпосередності дослідження доказів (ст. 23 КПК) та не має суттєвих недоліків у порівнянні з традиційними способами одержання показань, не створює нездоланного бар'єру для ефективної комунікації між учасниками процесуальної дії, не має кардинальних відмінностей в оцінці показань. Підсудний, потерпілий, свідок та інші особи доступні суду, стороні захисту та стороні обвинувачення і можуть бути допитані за всіх обставин, що мають значення для кримінального провадження. Особа безпосередньо не знаходиться у приміщенні, у якому перебуває суд, однак її віддалена присутність забезпечується відеоконференцією. Вона надає можливість заявляти клопотання, подавати докази, брати участь в їх дослідженні.

Отже, можна дійти висновку, що проведення процесуальної, слідчої (розшукової) дії або судового засідання за допомогою відеоконференції незначно впливає на дію загальних засад кримінального провадження, в першу чергу на засаду безпосередності дослідження доказів. Одержання доказів за допомогою відеоконференції може бути альтернативою, яка дозволяє суду, прокурору або слідчому безпосередньо спостерігати за поведінкою учасника процесуальної дії, його емоціями, жестами, виразом обличчя, голосом, реакцією на поставлені питання, тобто враховувати всю повноту факторів, що впливають на оцінку показань, дозволяє суду безпосередньо заслуховувати показання допитуваного, що, безумовно, сприяє більш ретельному і повному встановленню обставин вчиненого кримінального правопорушення.